

УДК 378.147:37.032
DOI 10.32999/ksu2413-1865/2019-86-47

ВПЛИВ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Децюк Т.М., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної роботи
Чернігівський національний технологічний університет

Біжовець Ю.С.,
магістрант
Чернігівський національний технологічний університет

У статті проаналізовано сутність та різні підходи до трактування поняття «позааудиторна робота в закладі вищої освіти». Акцентовано увагу на формах позааудиторної виховної роботи в університеті. Наведено приклади видів позааудиторної діяльності в закладі вищої освіти. Представлено результати емпіричного дослідження щодо ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи, визначення її ролі в процесі становлення їх як особистості, респондентами якого стали студенти технічних та гуманітарних спеціальностей Чернігівського національного технологічного університету.

Ключові слова: *позааудиторна робота, студенти технічних та гуманітарних спеціальностей, форми та види позааудиторної роботи, особистісне самовдосконалення, професійне становлення.*

В статье проанализированы сущность и особенности дефиниции внеаудиторной воспитательной работы в высшем учебном заведении. Акцентируется внимание на формах внеаудиторной воспитательной работы в университете. Приведены примеры видов внеаудиторной деятельности в высшем учебном заведении. Представлены результаты эмпирического исследования для выявления отношения студентов технических и гуманитарных специальностей к внеаудиторной работе, определения ее роли в процессе становления их как личности, респондентами которого стали студенты технических и гуманитарных специальностей Черниговского национального технологического университета.

Ключевые слова: *внеаудиторная работа, студенты технических и гуманитарных специальностей, формы, виды внеаудиторной работы, личностное самосовершенствование, профессиональное становление.*

Detsiuk T.M., Bizhovets Yu.S. INFLUENCE OF EXTRACURRICULAR WORK ON FORMING PERSONALITY OF STUDENTS OF TECHNICAL AND HUMANITARIAN SPECIALTIES IN A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Modern Ukraine is at the stage of rapid socio-economic development of society, which is characterized by the processes of European integration. Extracurricular work with students is becoming increasingly important.

Under extracurricular work, we understand the process of self-realization of an individual, which allows the individual to combine the external and internal factors of the formation of professional culture, as well as contributes to the creation of additional conditions for the development and implementation of internal potential of the individual, development of his personal abilities and promotes social formation and self-affirmation of youth within the student community.

In order to study the attitude of students of technical and humanitarian specialties to extracurricular work and to determine its role in the process of their formation as personalities, we conducted an empirical study on the basis of Chernihiv National University of Technology. 275 students of the 3rd year of humanitarian, economic and technical specialties participated in the research. Overall results showed that 71% of respondents heard about the concept of “extracurricular work” and understand its significance, 18% don’t understand its meaning, 11% never heard of such activity. 54% of those questioned indicated that they had experience in various forms of extracurricular work. Not interested in this kind of activity are 19% of respondents, 16% – would like to join or plan to join.

The results of the empirical research indicate that due to extracurricular work students develop skills, experience and knowledge, so-called soft skills, which greatly enhance their competitiveness as specialists. Further research requires a more in-depth and detailed analysis of this issue, as well as the creation of a unified model of extracurricular work with students in order to form their personal, professionally-important qualities in a university.

Key words: *extracurricular work, students of technical and humanitarian specialties, forms, types of extracurricular work, personal self-improvement, professional development.*

Постановка проблеми. Сучасна Україна перебуває на етапі швидкого соціально-економічного розвитку суспільства, що характеризується процесами євроінтеграції. Великого значення в даний період набуває підвищення рівня підготовки майбутніх фахівців в умовах вищих навчальних закладів шляхом вдосконалення системи освіти, пошук нових сучасних форм і методів роботи зі студентами. У результаті реформ у сфері вищої освіти відбулося зменшення аудиторного часу, а отже, збільшення часу на самостійну підготовку студентів. Така ситуація потребує кардинальних змін щодо підходів до процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Все більшого значення набуває позааудиторна робота зі студентами. Виникає потреба досконалого вивчення можливостей позааудиторної роботи щодо позитивного впливу на становлення особистості фахівців як гуманітарних, так і технічних спеціальностей, а також у розробленні та вдосконаленні різних форм і методів позааудиторної роботи зі студентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз праць останніх років свідчить про зростання цікавості до даної проблематики. Шляхи активізації позааудиторної самостійної роботи досліджували В. Буряк, Л. Григоренко, Л. Онучак. Науковці Г. Андреева, О. Винославська, Н. Волкова, І. Бех розглядають позааудиторний процес як органічну систему виховання, в якій взаємодіють різноманітні види та форми педагогічного виховання та спілкування, реалізуються як виховні, так і освітні завдання, спрямовані на особистісне й професійне становлення студента.

Проблематику позааудиторної роботи зі студентською молоддю розглядали чимало науковців різних наукових напрямів, але саме значення позааудиторної роботи в процесі становлення та формування особистості студентів технічних і гуманітарних спеціальностей разом досконало не досліджено.

Постановка мети. Метою дослідження є розкриття сутності та компонентів позааудиторної роботи зі студентами технічних та гуманітарних спеціальностей в умовах закладу вищої освіти (далі – ЗВО), що сприяють становленню особистості майбутніх фахівців, а також аналіз результатів емпіричного дослідження щодо ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи та визначення її ролі в процесі становлення їх як особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Позааудиторна робота в універ-

ситеті є дуалістичним процесом: з одного боку, це соціальний процес, оскільки така робота допомагає студенту адаптуватися в суспільстві та взаємодіяти в різних життєвих ситуаціях поза навчанням, з іншого боку – це індивідуальний процес, адже спрямовується на формування особистості студента, закріплення його активної громадської та професійної позиції, розвиток і реалізацію творчого й інтелектуального потенціалу.

У зв'язку із цим позааудиторна робота стає дедалі популярнішою серед студентів ЗВО, тому необхідно з'ясувати сутність дефініції «позааудиторна робота» у соціально-педагогічному аспекті.

У наукових колах немає загальноприйнятого визначення поняття «позааудиторна робота зі студентами». Деякі науковці трактують дане поняття як самостійну підготовку студентів до занять, а деякі наголошують на тому, що терміном «позааудиторна» варто визначати виховну роботу куратора, але насправді це поняття набагато ширше [1].

Ще 1918 р., виступаючи з лекціями в Київському університеті, Софія Русова зазначала, що навіть найкращий навчальний заклад без позааудиторної роботи не досягне значних корисних результатів. Адже саме під час такої діяльності відбувається процес формування інтересу до науки, до правди, координація рухів для найкращого виконання всяких умінь [7, с. 259].

Досить цікавою є думка М. Донченко, вона розглядає позааудиторну діяльність як одну зі складових частин професійно-педагогічної підготовки майбутнього фахівця, така діяльність не обмежена в часі та просторі, чітко не регламентована формами і методами, а в результаті дає можливість створити сприятливі умови для реалізації студентами своїх здібностей та навичок соціально-громадської активності, впроваджувати самоврядування як ефективну форму громадської діяльності, посилити мотивацію до навчання [4].

Важливо взяти до уваги думку Т. Гуменікової про те, що позааудиторна діяльність є додатковим резервом часу студентів, дозволяє цілеспрямовано і результативно вирішувати завдання особистісно орієнтованої підготовки студента до майбутньої професійної діяльності [3].

У своєму дисертаційному дослідженні О. Медведєва наголошує на тому, що позааудиторну роботу у ЗВО варто спрямовувати на формування в студентів досвіду творчої діяльності як пріоритетної, розглядає позааудиторну діяльність як сукупність і взаємодію різноманітних форм, методів і засобів виховного впливу на студентів

із метою становлення їхнього світогляду, формування рис характеру, творчих умінь і навичок, активної життєвої позиції [8].

Отже, проаналізувавши різні погляди науковців щодо трактування поняття «позааудиторна робота», можна узагальнити дане поняття як процес самореалізації особистості, який дає змогу індивіду поєднати зовнішні та внутрішні чинники формування професійної культури, а також сприяє створенню додаткових умов для розвитку та реалізації внутрішнього потенціалу особистості, розвитку особистісних здібностей, сприяє соціальному становленню й самоствердженню молоді в межах студентського колективу в умовах ЗВО.

Залучення студентів до різних видів позааудиторної роботи в навчально-пізнавальному процесі сприяє формуванню інтересу до майбутньої спеціальності, удосконаленню самостійної роботи, посиленню потреби творчого пошуку, саморозвитку студента як особистості, а також організації міцного студентсько-викладацького колективу.

Професійне й особистісне становлення студента залежить від його активної участі студента в позааудиторній діяльності. Саме в системі позааудиторної роботи відпрацьовуються різноманітні стратегії поведінки як на побутовому, так і на професійному рівнях, що, у результаті, дає можливість навчитися знаходити правильні та результативні рішення у міжособистісних відносинах і конфліктах [5].

Позааудиторну роботу можна поділити на професійно та соціально спрямовану. До першої категорії належить участь у наукових гуртках, студентському науковому товаристві, дослідницьких проектах, олімпіадах, конференціях [2]. Така діяльність має фаховий характер, більш притаманна технічним спеціальностям, вона проходить під керівництвом або наглядом викладача-куратора та потребує від студентів чималих зусиль, послідовності, цілеспрямованості та вмотивованості. Позааудиторна робота другої категорії має більш загальний, виховний, творчий характер, більше притаманна гуманітарним спеціальностям. До неї належать, наприклад, спортивні секції, театральні та танцювальні групи, екскурсії тощо. Але варто зазначити, що сьогодні такі форми роботи набули популярності і серед технічних спеціальностей, сстуденти стали віддавати перевагу участі в театральних виставах, гумористичних програмах, святкових концертах, ніж в олімпіадах чи науково-програмній діяльності [6].

До участі в позааудиторній роботі залучаються студенти як технічних, так і гуманітарних спеціальностей. Проте спільні

форми роботи здебільшого мають розважальний та оздоровчий характер (творчі гуртки, спортивні секції тощо), а ті форми позааудиторної роботи, що сприяють формуванню професійних компетенцій, здебільшого використовуються вузько спеціалізовано (юридична клініка, студентська соціальна служба, технічні гуртки тощо). Єдиним універсальним видом позааудиторної роботи є Студентська рада ЗВО, проте членами її є лише по декілька представників різних напрямів навчання. Тобто участь у студентському самоврядуванні може впливати на формування особистості невеликої групи людей і не може мати масовий характер. На нашу думку, важливі такі форми та методи роботи, які б сприяли інтеграції студентів різних спеціальностей в єдиний студентський колектив, де вони можуть обмінюватися досвідом, комунікувати, розкривати особистий потенціал. Такі форми роботи будуть спрямовані на виховання нового типу сучасної студентської молоді, а саме патріотично налаштованої, вихованої, цілеспрямованої, спроможної вільно обирати життєвий шлях, з орієнтацією на здоровий спосіб життя, з уміннями працювати в команді, комунікаційними навичками, критичним та креативним мисленням, тобто сформованими *soft skills*.

З метою дослідження ставлення студентів технічних та гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи, визначення її ролі в процесі становлення їх як особистості нами проведено емпіричне дослідження. Емпіричне дослідження здійснювалося на базі Чернігівського національного технічного університету (далі – ЧНТУ). У дослідженні взяли участь 275 студентів 3 курсу, із них 183 – представники гуманітарних та економічних спеціальностей Навчально-наукового інституту права та соціальних технологій, Навчально-наукового інституту економіки ЧНТУ; 92 – представники технічних спеціальностей Навчально-наукового інституту технологій ЧНТУ. Розроблено авторську анкету, яка складалася із 14 запитань, із них 10 відкритих та закритих запитань для дослідження ставлення студентів технічних і гуманітарних спеціальностей до позааудиторної роботи, визначення її ролі в процесі становлення їх як особистості, 4 питання загального характеру.

Загальні результати показали, що 71% респондентів чули про поняття «позааудиторна робота» та розуміють його значення, 18% не розуміють його значення, 11% ніколи не чули про таку діяльність. 54% опитаних зазначили, що мають досвід участі у різних формах позааудиторної роботи. Із них 45% зазначили, що така діяль-

ність не є постійною і структурованою, 20% мають досвід участі в кількох позааудиторних заходах. Не цікавляться таким видом діяльності 19% опитаних, 16% – хотіли б долучитися або планують долучитися.

Якщо порівнювати відповіді представників технічних та гуманітарно-економічних спеціальностей, то серед студентів гуманітарно-економічних спеціальностей спостерігається більший відсоток респондентів, що мають досвід участі в позааудиторній діяльності (69% порівняно з 56%), а також тих, хто надалі планує долучитися до позааудиторної роботи (19% порівняно з 10%). Серед тих, хто ніколи не чув про таку діяльність, більше представників технічних спеціальностей (13% порівняно з 5%), а також тих, кого така діяльність не цікавить (21% порівняно із 7%), що показано на Рис. 1 та Рис 2.

Такий результат свідчить про більшу активність представників гуманітарних та економічних спеціальностей. 69% респондентів технічних спеціальностей вважають кількість годин, відведених на практику, недостатньою для формування необхідних професійних вмінь та навичок, а 82% вважають, що участь у різних формах та методах позааудиторної діяльності в умовах ЗВО впливає на формування особистості та на професійне зростання майбутнього фахівця.

Цікавими є результати вподобань студентами різних форм позааудиторної роботи. Студенти гуманітарних спеціальностей віддають перевагу волонтерству – 30%, науково-дослідницькій діяльності – 22%, культурно-масовій діяльності – 21%, участі в проектах – 16%. Деякі інші результати показали представники технічних спеціальностей. Пріоритетною для них є участь у проектах – 36%, участь у культурно-масовій діяльності – 26%, що вказує на те, що студенти технічних спеціальностей більше орієнтовані на позааудиторну роботу, що має професійний та розважальний характер, а студенти гуманітарно-економічних спеціальностей, окрім зазначених, значну увагу приділяють ще й науковій роботі.

Особливої уваги потребують відповіді деяких представників технічних спеціальностей на такі запитання: «Чи маєте Ви досвід участі в діяльності гуртків чи інших студентських об'єднань?»; «В яких видах позааудиторної роботи Ви брали участь?». Відповіли, що ніколи не чули про позааудиторну роботу або планують надалі долучитися до неї, або їй це не цікавить – 44% респондентів. Водночас на наступне запитання відповіли, що брали участь у науково-дослідницькій діяльності, у проектах та культурно-масових заходах. Отже, можемо стверджувати, що майже половина студентів технічних спеціальностей не розуміють значення та сут-

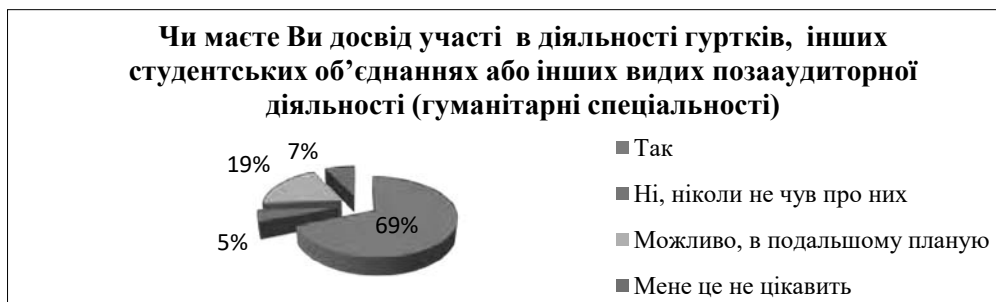

Рис. 1. Досвід участі в різних видах позааудиторної діяльності студентів гуманітарних та економічних спеціальностей

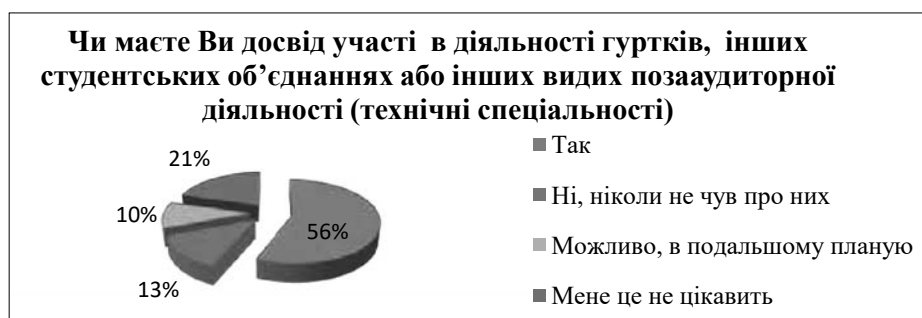

Рис. 2. Досвід участі в різних видах позааудиторної діяльності студентів технічних спеціальностей

Рис. 3. Вплив позааудиторної діяльності на становлення особистості студентів

ності поняття «позааудиторна робота», на відміну від представників гуманітарних та економічних спеціальностей.

Підтвердженням впливу позааудиторної роботи на формування особистості майбутнього фахівця є відповіді студентів (Рис. 3). Студенти технічних, економічних і гуманітарних спеціальностей зазначили, що саме позааудиторна робота вплинула на формування таких особистих якостей, як лідерство (23%), комунікабельність і впевненість у собі (32%), розвинула навички роботи в команді (16%), сприяла набуттю нових навичок та здібностей (22%).

Отже, можемо стверджувати, що позааудиторна робота сприяє формуванню в студентів впевненості в собі, розвиває навички комунікації, роботи в команді, а також сприяє закріпленню професійних знань, формуванню практичного професійного досвіду, завдяки чому підвищується рівень саморозвитку та професійного становлення студента.

Мотивацією участі в позааудиторній роботі для студентів гуманітарних спеціальностей здебільшого є навчальне заохочення (32%), дещо меншу роль відіграють матеріальне заохочення (29%) та внутрішня мотивація студента (26%). Представники технічних спеціальностей віддають перевагу матеріальному заохоченню (37%), на другому місці – внутрішня мотивація (26%) та навчальне заохочення (27%). Такий результат свідчить про те, що головними мотиваторами для участі в позааудиторній роботі є додаткові бонуси в навчанні (додаткові бали, заліки тощо), матеріальне заохочення (премії, іменні стипендії тощо), а також внутрішні мотиви (прагнення до самовдосконалення, поваги оточення та професійного зростання).

На основі аналізу отриманих результатів ми виділили такі види позааудиторної роботи, які сприятимуть професійному становленню студентів та набуттю ними практичного досвіду: збільшення кількості заходів, тренінгів із розитку професійних навичок – 29%;

волонтерство – 25%; науково-дослідницька діяльність – 23%; участь у проєктах – 22%; культурно-масова діяльність – 1%. Студенти технічних, економічних та гуманітарних спеціальностей віддають перевагу практичним заходам, а також волонтерству. Зауважимо, що 55% опитаних студентів технічних спеціальностей не відповіли на це запитання. Це може свідчити про низьку інформованість, відсутність мотивації або відсутність підтримки з боку викладачів.

Дане соціологічне дослідження вказує не те, що студенти, які беруть участь у позааудиторній роботі в умовах ЗВО, мають кращу академічну успішність та високий рівень базових здібностей. Позааудиторна робота має велике значення і для менш здібних студентів. Адже коли через низьку успішність у студента занижена самооцінка, то досягнення в спорті, у волонтерській роботі або театральному гуртку можуть її значно підвищити. Студенти різних спеціальностей, які беруть участь у соціальних проєктах, не тільки приносять користь суспільству, а й формують власні професійні навички, якості та здібності.

Висновки з проведеного дослідження. Позааудиторна робота є альтернативним чинником формування особистості студента в умовах ЗВО. Результати емпіричного дослідження свідчать про те, що завдяки позааудиторній роботі в студентів формуються навички, досвід та знання, так звані *soft skills*, які значно підвищують їхню конкурентоспроможність як фахівців. Є деякі відмінності в розумінні позааудиторної роботи та ставленні до неї представників гуманітарних, економічних та технічних спеціальностей. Активність і сформованість *soft skills* у студентів технічних спеціальностей нижча, ніж у гуманітаріїв. Потрібен більш глибокий та детальний аналіз даної проблематики, а також створення уніфікованої моделі позааудиторної роботи зі студентами з метою формування їхніх особистісних, професійно важливих якостей в умовах ЗВО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк М. Психологічні особливості формування у студентів умінь і навичок самостійної роботи. *Сучасні педагогічні технології у вищій школі* : науково-метод. зб. Київ, 1995. 111 с.
2. Волкова Н. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
3. Гуменникова Т. Потенційні можливості позааудиторної роботи щодо підготовки студентів до особистісно орієнтованого виховання. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету*. 2004. Вип. 12. С. 58–61.
4. Донченко М. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вчителів у позааудиторній роботі у вищих навчальних педагогічних закладах України (друга половина ХХ ст.) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 ; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2004. 200 с.
5. Когут І. Виховний та навчальний потенціал самостійної та позааудиторної роботи у вишах України URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/5586/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B3%D1%83%D1%82_%D0%86%D0%92_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf (дата звернення: 22.12.2018).
6. Козліковська Н. Позааудиторна робота як складова вищої освіти. URL: http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2008/2/39.pdf (дата звернення: 22.12.2018).
7. Кремень В. Історія української школи та педагогіки : хрестоматія. Київ : Знання, 2005. 767 с.
8. Ніколенко Л. До проблеми організації позааудиторної діяльності з розвитку лідерського потенціалу особистості. URL: <http://gnpu.edu.ua/files/naukovi%20chitanny/pedagogika/Nikolenko.htm> (дата звернення: 22.12.2018).